

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 4/97

Ústavný súd Slovenskej republiky v Košiciach v pléne zloženom z predsedu JUDr. Milana Čiča a sudcov JUDr. Júliusa Černáka, JUDr. Jána Klučku, JUDr. Viery Mrázovej, JUDr. Štefana Ogurčáka, JUDr. Richarda Rapanta a JUDr. Tibora Šafárika na verejnom zasadnutí 24. februára 1998 prerokoval návrh prezidenta Slovenskej republiky, zastúpeného JUDr. Ivanom Trimajom, riaditeľom legislatívneho odboru Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky, proti Národnej rade Slovenskej republiky, zastúpenej JUDr. Milanom Sečánskym, poslancom Národnej rady Slovenskej republiky na začatie konania podľa čl. 125 písm. a/ Ústavy Slovenskej republiky o vyslovenie nesúlady ustanovenia § 31 v spojení s ustanovením § 151 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky s ustanoveniami čl. 6 ods. 2, čl. 12 ods. 1 prvej vety a čl. 34 ods. 2 písm. b/ Ústavy Slovenskej republiky v spojení s ustanovením čl. 12 ods. 1 druhej vety Ústavy Slovenskej republiky a o vyslovenie nesúlady ustanovenia § 92 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 350/1996 Z.z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky s ustanoveniami čl. 1, čl. 2 ods. 2 a čl. 102 písm. n/ Ústavy Slovenskej republiky a takto

r o z h o d o l :

1. Ustanovenie § 92 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 350/1996 Z.z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky n i e j e v súlade s ustanoveniami čl. 1, čl. 2 ods. 2 a čl. 102 písm. n/ Ústavy Slovenskej republiky.

2. Vo zvyšnej časti návrhu n e v y h o v u j e .

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len "ústavný súd") bol 16. decembra 1996 doručený návrh prezidenta Slovenskej republiky (ďalej len "navrhovateľ"), zastúpeného JUDr. Ivanom Trimajom, riaditeľom legislatívneho odboru Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky (ďalej len "zástupca navrhovateľa"), na začatie konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 písm. a/ Ústavy Slovenskej republiky, na vyslovenie nesúlady § 31 v spojení s § 151 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 350/1996 Z.z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky s ustanoveniami čl. 6 ods. 2, čl. 12 ods. 1 prvej vety a čl. 34 ods. 2 písm. b/ Ústavy Slovenskej republiky v spojení s ustanovením čl. 12 ods. 1 druhej vety Ústavy Slovenskej republiky a na vyslovenie nesúlady ustanovenia § 92 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 350/1996 Z.z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky s ustanoveniami čl. 1, čl. 2 ods. 2 a čl. 102 písm. n/ Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len "ústava").

Plénum ústavného súdu na svojom neverejnom zasadnutí 25. februára 1997 predbežne prerokovalo návrh prezidenta republiky a prijalo ho na ďalšie konanie a rozhodnutie o veci podľa § 25 ods. 2 a 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z.z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 293/1995 Z.z.

II.

Navrhovateľ uviedol, že zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 24. októbra 1996 č. 350/1996 Z.z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len "zákon č. 350/1996 Z.z.") v § 31 ustanovil, že "rokovacím jazykom na schôdzach národnej rady a jej orgánov je štátny jazyk. Ak vystúpi na schôdzi cudzinec, kancelária zabezpečí tlmočníka." Z toho vyplýva, že zákon nepriznáva právo, ktoré priznával derogovaný § 18 zákona Slovenskej národnej rady č. 44/1989 Zb. o rokovacom poriadku Slovenskej národnej rady, podľa ktorého poslanec mal právo hovoriť v jazyku svojej národnosti a jeho reč sa prekladala do slovenského jazyka.

Okrem toho sa v § 92 ods.1 zákona č. 350/1996 Z.z. ustanovuje, že "zákon podpisuje predseda Národnej rady do siedmich dní po jeho schválení. Po podpísaní ho zašle predsedovi vlády a prezidentovi republiky na podpis tak, aby každému zostali štyri dni na ich rozhodnutie." Takouto úpravou rokovací poriadok skrátil 15 dňovú lehotu, ktorá je ústavou určená na rozhodovanie prezidenta republiky, na štyri dni od doručenia príslušného zákona tomuto ústavnému činiteľovi.

Na základe uvedeného dospel navrhovateľ k záveru, že ustanovenia § 31 a 151 zákona č. 350/1996 Z.z. nie sú v súlade s ustanoveniami čl. 6 ods. 2, čl. 12 ods. 1 prvej vety a čl. 34 ods. 1 písm. b/ ústavy, v spojení s ustanovením čl. 12 ods. 1 druhej vety ústavy.

Ustanovenie § 92 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z.z. nie je v súlade s ustanoveniami čl. 1, čl. 2 ods. 2 a čl. 102 písm. n/ ústavy.

Argumenty navrhovateľa sa opierali o tieto úvahy a názory.

1. Právo občanov, patriacich k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám používať ich jazyk v úradnom styku, zakotvuje ustanovenie čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy. Citované ustanovenie odkazuje na zákon, ktorý má určiť podmienky uplatňovania tohto práva.

Po zrušení § 6 ods. 2 zákona č. 428/1990 Zb. o úradnom jazyku v Slovenskej republike zákonom č. 270/1995 Z.z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky, bol § 18 zákona SNR č. 44/1989 Zb. o rokovacom poriadku Slovenskej národnej rady jediným ustanovením, ktoré upravovalo právo používať jazyk národnostných menšín v úradnom

styku. Prijatím § 31 (a § 151) posudzovaného zákona č. 350/1996 Z.z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky, zostalo ustanovenie čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy, a v tomto vzťahu aj ustanovenie čl. 6 ods. 2 ústavy, v právnom poriadku Slovenskej republiky nevykonané. Neexistencia úpravy, ktorej vydanie ústava prikazuje, je v rozpore s cit. ustanoveniami čl. 6 ods. 2 a najmä čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy.

2. Na uvedenom konštatovaní nič nemení jestvovanie práva, uvedeného v čl. 47 ods. 4 ústavy, ktoré bolo vykonané ustanoveniami § 18 Občianskeho súdneho poriadku a § 2 ods. 14 Trestného poriadku. Citované ustanovenia dávajú právo používať materinský jazyk "účastníkovi" občianskeho súdneho konania, resp. "každému", kto vypovedá pred orgánmi činnými v trestnom konaní. Obdobné ustanovenia - napríklad na základe čl. 5 bodu 2, čl. 6 bodu 3, čl. 14 Európskeho Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd - majú aj právne poriadky krajín, v ktorých nežijú relevantné menšiny. Z toho vyplýva, že cit. ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku a Trestného poriadku sú adresované predovšetkým cudzincom. Citované ustanovenia však využívajú aj občania patriaci k národnostným menšinám. Napriek tomu nejde o úpravy, primárne zamerané na realizáciu ústavného práva, vyplývajúceho z čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy.

3. Priamo na používanie jazyka menšín v úradnom styku nie sú zamerané ani predpisy, ktoré upravujú menšinové práva napríklad v oblasti používania mien (§ 2 ods. 1, § 14 zákona č. 300/1993 Z.z., § 16, § 19 ods. 3, 5 zákona č. 154/1994 Z.z.), v oblasti školstva a vzdelávania (najmä zákon č. 29/1984 Zb. v znení neskorších predpisov), pri označovaní obcí na dopravných značkách (zákon č. 191/1994 Z.z.), resp. širšie koncipovaných predpisov, akým je zákon o povinných výtlačkoch periodických a neperiodických publikácií (§ 4a zákona č. 93/1993 Z.z. v znení zákona č. 49/1996 Z.z.), atď.

4. Právo používať menšinové jazyky na rokovaní parlamente bolo upravené, počínajúc rokom 1920, takmer vo všetkých rokovacích poriadkoch parlamentov na našom území. Ustanovovali o tom § 49 ods. 2 zákona č. 325/1920 Zb., § 49 ods. 2 zákona č. 326/1920 Zb., § 48 ods. 2 zákona č. 84/1939 Sl.z., § 15 ods. 3 zákona SNR č. 8/1954 Zb. SNR, § 17 ods. 3 zákona č. 61/1954 Zb., § 10 ods. 3 zákona č. 107/1960 Zb., § 6 zákona SNR č. 113/1960 Zb., § 18 ods. 2 zákona SNR č. 124/1964 Zb., § 13 ods. 2 zákona č.

183/1964 Zb., § 14 ods. 7 zákona SNR č. 204/1968 Zb., § 13 zákona č. 56/1969 Zb., § 13 zákona č. 31/1989 Zb., § 18 zákona SNR č. 44/1989 Zb. a § 21 ods. 2 zákona č. 56/1991 Zb.

Z uvedeného vyplýva, že právo používať jazyk národnostných menšín na rokovaní parlamentu, vrátane Národnej rady Slovenskej republiky, sa dlhodobo považovalo za dôležitú súčasť práv národnostných menšín. Vyjadrovalo rovnoprávne postavenie občanov, ktorí sú príslušníkmi menšín s inými občanmi. Opustenie princípu rovnosti je v rozpore s citovaným ustanovením čl. 12 ods. 1 prvej vety ústavy.

5. Ustanovenia čl. 6 ods. 2 a čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy nie je možné - na rozdiel od iných ustanovení ústavy - aplikovať priamo, bez vykonávacieho zákona. Bráni tomu znenie čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy, ktoré neposkytuje právo používať jazyk menšiny v úradnom styku všeobecne, ale iba "za podmienok ustanovených zákonom". Ústava teda nedáva právo príslušníkovi národnostnej menšiny používať materinský jazyk v úradnom styku kdekoľvek, ale iba tam, kde to odôvodňuje buď koncentrácia týchto občanov do početne relevantnej skupiny (v minulosti určenej územím s ich 20 % podielom), alebo povaha orgánu, v ktorom sú národnostné menšiny zastúpené. Takým orgánom je Národná rada Slovenskej republiky (ďalej len „národná rada“).

6. Ustanovenie čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy je zaradené do druhej hlavy ústavy, t.j. medzi základné práva a slobody. V dôsledku toho sa však aj na právo používať jazyk národnostnej menšiny v úradnom styku vzťahuje postulát výslovne vyjadrený v čl. 12 ods. 1 v druhej vete ústavy, podľa ktorého sú uvedené práva nezrušiteľné.

Keďže § 151 zákona č. 350/1996 Z.z. zrušil zákon SNR č. 44/1989 Zb., zrušil bez náhrady právo, ktoré je v zmysle čl. 12 ods. 1 druhej vety ústavy nezrušiteľné. Takto sa toto ustanovenie zákona dostalo do rozporu s cit. ustanovením ústavy.

7. Ustanovenie čl. 102 písm. n/ ústavy, ktoré upravuje lehotu na vrátenie zákona, poskytuje túto lehotu prezidentovi republiky. To vyplýva z výslovného znenia cit. ustanovenia "prezident môže vrátiť ...zákona ...v lehote 15 dní ...", a tiež zo systematického zaradenia cit. čl. 102 do prvého oddielu šiestej hlavy, ktorý upravuje postavenie a právomoci prezidenta republiky. Napokon plynie aj z nepochybnnej skutočnosti, že tzv. právo veta patrí iba hlave štátu (porov. čl. 87 ods. 3 a 4). Aj v prípade upravenom v čl. 87

ods. 4 (ktoré je - mimochodom - ustanovením medzi známymi ústavami celkom ojedinelým), ide o veto prezidenta republiky a nie o veto vlády.

Možno teda jednoznačne konštatovať, že lehota, uvedená v čl. 102 písm. n/ ústavy, je lehotou danou prezidentovi. Ústavnú lehotu však nemôže zákon neodôvodnene skracovať a lehotu, ktorú ústava dáva výlučne prezidentovi, nemôže zákon deliť medzi prezidenta, predsedu národnej rady a predsedu vlády, a to takým spôsobom, že prezidentovi republiky ponecháva z ústavnej lehoty prakticky iba štvrtinu. Preto je ustanovenie § 92 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z.z. v zjavnom rozpore s čl. 102 písm. n/ ústavy.

8. Je pravdou, že ustanovenie čl. 102 písm. n/ ústavy určuje plynutie 15 dňovej lehoty od schválenia zákona a nie tak, ako je to v ústavných aj iných úpravách obvyklé, od jeho doručenia. O to viac však bolo potrebné v zákone, ktorý o.i. upravuje legislatívny postup od prijatia zákona do jeho odoslania na publikáciu, zabezpečiť, aby prezident republiky mohol svoje ústavné právo reálne použiť. Tak bol formulovaný návrh zákona, predložený skupinou poslancov z koalície aj z opozície, ale pri prerokúvaní bol zmenený spôsobom, ktorý poprel uvedený účel tohto ustanovenia.

Pretože nie je prakticky možné doručiť prezidentovi republiky zákon, už podpísaný predsedom národnej rady, v deň jeho schválenia, a keďže podpis predsedu vlády musí predchádzať podpisu prezidenta, aby prezident republiky mohol zistiť, že ho vláda nemieni požiadať o vrátenie zákona, nie je možné reálne požadovať, aby prezident republiky mal oficiálny text k dispozícii po celú dobu uvedenú v čl. 102 písm. n/ ústavy. Ale z nepochybnej skutočnosti, že ide o ústavnú lehotu danú prezidentovi a nie iným orgánom vyplýva, že podstata 15 dňovej lehoty, t.j. minimálne jej prevažná časť, musí byť na riadne rozhodovanie hlavy štátu zachovaná.

Rovnako je nepochybné, že prezidentovi republiky musí byť zákon predsedom národnej rady doručený, inak nemožno hovoriť v pravom zmysle slova o "vrátení" zákona (čl. 87 ods. 3, 4, čl. 102 písm. n/ ústavy). Tieto jednoznačné ústavné povinnosti sa však v praxi vážne porušujú. Už sedemnášťkrát mi bol zákon doručený po uplynutí pätnástich dní od jeho schválenia, takže sa v rade prípadov musel "vracať" zákon, ktorý nebol ani doručený.

Prezident republiky nemôže zodpovedne rozhodovať o podpísaní, alebo vrátení zákona, ktorého schválené znenie nemá k dispozícii na čas, reálne potrebný na preštudovanie zákona, jeho vnútorných súvislostí i súvislostí s inými zákonmi, na vytvorenie si názoru o súlade zákona s ústavou, na rozhodnutie o podpísaní, alebo vrátení zákona a na prípadné vyhotovenie rozhodnutia o vrátení zákona, vrátane pripomienok k nemu (čl. 87 ods. 3 ústavy). Pritom posudzovaný rokovací poriadok - správne - požaduje, aby prezident republiky predložil svoje pripomienky v legislatívnom vyjadrení (§ 90 ods. 1 posledná veta posudzovaného zákona). Prezident republiky nemôže rozhodovať iba podľa návrhu zákona, keď sa (často početné) návrhy na jeho zmenu predkladajú v písomnej forme iba predsedajúcemu schôdze (§ 29 ods. 1, § 82 ods. 2, § 86 cit. zákona), prípadne sa odovzdávajú poslancom, ale prezidentovi republiky sa nedoručujú.

9. Ústavný súd už v uznesení z 11. júla 1996 č. I. ÚS 7/96 uviedol, že "z ústavnej zásady vzájomnej spolupráce oboch zložiek výkonnej moci Slovenskej republiky vyplýva aj ich záväzok spolupôsobiť pri výkone ústavou určenej ústavnej právomoci jednej z nich aj bez nutnosti výslovného ústavného zakotvenia tohto spolupôsobenia" (str. 12). Ústavný súd súčasne vyslovil, že povinnosť spolupôsobenia sa netýka iba vlády a prezidenta republiky, ale že "podobne možno charakterizovať aj obsah záväzku Národnej rady Slovenskej republiky s ohľadom na využitie ústavných právomocí prezidenta Slovenskej republiky ..." (str. 13). Lehota, potrebná na splnenie záväzku spolupôsobiť pri výkone ústavnej právomoci iného ústavného orgánu, "je podmienená jedine splnením ústavných či iných podmienok spätých s uplatnením tej ústavnej právomoci jednotlivkej zložky štátnej moci Slovenskej republiky, ktorá predstavuje jej spolupôsobenie pri výkone ústavnej právomoci inej zložky štátnej moci" (str. 15).

Posudzovaný zákon sa zásadou riadnej spolupráce a vymedzením lehoty na túto spoluprácu časom, ktorý je potrebný na splnenie vlastnej úlohy (t.j. úlohy predsedu národnej rady resp. úlohy predsedu vlády), neriadi. Na úkony, ktoré majú v podstate technický charakter, sa vymedzilo 11 dní, ale na ústavné rozhodovanie, ktoré má zásadný význam, sú iba 4 dni.

Podľa nového rokovacieho poriadku sa zákony národnej rady budú schvaľovať spravidla v troch čítaniach. V treťom čítaní môže dôjsť k zmenám len výnimočne, preto

čistopis schváleného zákona môže byť vyhotovený obvykle už v nasledujúci deň, v zložitých prípadoch o deň neskôr. Predseda národnej rady podpisom potvrdzuje iba súlad vyhotoveného znenia s prijatým textom; iné oprávnenie nemá. Na uvedené úkony nepotrebuje 7 dní, t.j. takmer polovicu lehoty, uvedenej v čl. 102 písm. n/ ústavy.

Ak sa vláda rozhodne požiadať prezidenta republiky o vrátenie zákona, štvordňová lehota, uvedená v § 92 ods. 1, pre ňu neplatí (§ 92 ods. 2 posudzovaného zákona). Vláda má teda k dispozícii takmer 8 dní. Ak však vláda nepostupuje spôsobom, uvedeným v čl. 87 ods. 4 ústavy, má jej predseda iba na podpis zákona rovnakú lehotu, ako prezident republiky na všetky vyššie uvedené úkony, vrátane vlastného rozhodnutia, vyhotovenia rozhodnutia o vrátení zákona, vypracovanie zdôvodnených pripomienok a ich vyjadrenia v legislatívnej forme.

10. V náleze č. PL. ÚS 16/95 ústavný súd uviedol, že "v právnom štáte kompetencie, práva a povinnosti a zákonom upravené postupy orgánov štátu vytvárajú nevyhnutný predpoklad pre ústavnú rovnováhu. Jej súčasťou je i systém delby moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu moc, ktoré sú v parlamentnej demokracii autonómne a vzájomne prepojené len väzbami ústavnej kontroly a spolupráce. Z princípu ústavnej rovnováhy vyplýva, že ani zákonodarca nemôže voľne disponovať jednotlivými zložkami moci v štáte. Aj zákonodarný orgán je viazaný ústavou a jej princípmi, ktorých zmenu ústava nepripúšťa."

Posudzovaný zákon tieto závery nerešpektuje. Právo vrátiť zákon je významnou súčasťou systému brzd, protiváh a záruk, ktoré prezident republiky, ako reprezentant výkonnej moci, uplatňuje voči zákonodarnej moci. Ak má byť toto právo reálne, je nevyhnutné, aby národná rada svojou zákonnou úpravou legislatívneho postupu v štádiu od schválenia zákona po jeho odoslanie na publikáciu, vytvorila prezidentovi republiky potrebné podmienky a aby predseda národnej rady svojou praktickou činnosťou riadne a včas umožnil prezidentovi republiky výkon jeho ústavného práva. Keďže posudzovaný § 92 zákona dáva predsedovi národnej rady na uskutočnenie technických úkonov 7 dní, predsedovi vlády (ak vláda nemieni požiadať o vrátenie zákona) iba na podpis 4 dni a prezidentovi republiky na vážne rozhodnutie, ktorému musí predchádzať rad dôležitých úkonov, ktoré musí byť riadne vyhotovené, zdôvodnené a doplnené o požadované

legislatívne riešenia v náležitej forme, zhruba polovicu toho času, ktorý sa poskytol predsedovi národnej rady a taký istý čas, ako sa poskytol predsedovi vlády, nerešpektuje princípy delby moci a ich rovnováhy, ani povinnosť tieto princípy v zákonodarstve plne uznávať a realizovať.

Na základe tejto argumentácie prezident republiky navrhol, aby ústavný súd po predbežnom prerokovaní tento návrh prijal a vydal tento nález:

"1. Ustanovenie § 31 v spojení s ustanovením § 151 zákona č. 350/1996 Z.z. nie je v súlade s ustanoveniami čl. 6 ods. 2, čl. 12 ods. 1 prvej vety a čl. 34 ods. 2 písm. b/ Ústavy Slovenskej republiky, v spojení s ustanovením čl. 12 ods. 1 druhej vety Ústavy Slovenskej republiky.

2. Ustanovenie § 92 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z.z. nie je v súlade s ustanoveniami čl. 1, čl. 2 ods. 2 a čl. 102 písm. n/ Ústavy Slovenskej republiky".

Na verejnom ústnom pojednávaní zástupca navrhovateľa doplnil dôvody uvedené v písomnom vyhotovení návrhu. Z týchto argumentov sa najpodstatnejšia časť týkala nálezu ústavného súdu k zákonu o štátnom jazyku sp.zn. PL. ÚS 8/96, z ktorého vyplýva, že „jednotlivé ustanovenia zákona o štátnom jazyku by sa mohli dostať do nesúladu s čl. 34 ústavy, ak by sa zákon

a/ obracal priamo na príslušníkov národnostných menšín, alebo etnických skupín, to nerobí tento zákon, alebo

b/ obracal sa na nich nepriamo, ako na občanov Slovenskej republiky, to tento zákon robí, pretože poslancom môže byť len občan Slovenskej republiky a každý poslanec ako občan Slovenskej republiky musí hovoriť v parlamente iba po slovensky,

c/ prikazoval im používať štátny jazyk, to tento zákon výslovne robí, hovorí, že sú povinní používať štátny jazyk a

d/ prikazoval im používať štátny jazyk aj v tej oblasti, v ktorej im čl. 34 ústavy garantuje používanie jazyka menšiny bez možnosti akejkoľvek výnimky. Tak isto to toto ustanovenie výslovne robí. Prikazuje im používať štátny jazyk v oblasti úradného styku, pretože rokovanie parlamentu je úradným konaním, v oblasti kde podľa čl. 34 ústavy majú garantované právo používať svoj jazyk aspoň v rozsahu, ktorý určí zákon. Keďže nijaký

zákon neurčuje tento rozsah, je toto ich právo zrušené, v rozpore s čl. 12 ods. 1 druhá veta, ktorý považuje základné práva a slobody za nezrušiteľné. Ako všetci vieme, národnostné práva sú u nás koncipované na princípe individuálnych ústavných práv občanov.

Ďalej ústavný súd v tomto svojom náleze uzavrel o tom, že nastal stav v zákone o štátnom jazyku, keď sa tým občanom Slovenskej republiky, ktorí patria k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám, prikazuje v úradnom styku používať výlučne štátny jazyk, bez akejkoľvek výnimky. Týka sa to § 5 ods. 3 zákona, o ktorom rozhodol ústavný súd, že odporuje ústave. Odňala sa možnosť používať jazyk v úradnom styku a toto ustanovenie sa dostalo do nesúladu s čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy. Je to rovnaký prípad ako ten, o ktorý ide teraz. Čiže ústavný súd tu už zaujal stanovisko vecne zhodné s názorom, ktorý tu zastupujem. Na záver ústavný súd hovorí, že zákonodarca mal súčasne tým, ktorí patria k národnostným menšinám, zaručiť právo na používanie ich jazyka, keďže garancie reálneho výkonu základných ľudských práv a slobôd patria k základným znakom právneho štátu a tento ich je povinný zabezpečovať kontinuálnym, t.j., v čase nepretržitým spôsobom, zákon znemožnil praktické uplatňovanie základného práva obsiahnutého v čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy. Aj tento citát v plnom rozsahu, keď nebudeme hovoriť o zákone o štátnom jazyku, ale o § 34 rokovacieho poriadku národnej rady, v plnom rozsahu všetky tieto závery dopadajú na posudzovaný prípad“.

Aj z tohto dôvodu považoval zástupca navrhovateľa návrh prezidenta republiky za dôvodný.

III.

Predseda ústavného súdu vyzval listom z 19. decembra 1996 predsedu národnej rady, aby sa písomne vyjadril k návrhu do 15. februára 1997. Predseda národnej rady písomné stanovisko do termínu ústneho zasadnutia pléna ústavného súdu nepredložil.

Listom zo dňa 2. februára 1998 oznámil, že v predmetnej veci bude národnú radu zastupovať poslanec Milan Sečánsky (ďalej len "zástupca národnej rady").

Zástupca národnej rady na ústnom pojednávaní uviedol, že navrhuje nevyhovieť návrhu prezidenta republiky z týchto podstatných dôvodov.

1/ Ustanovenie § 31 zákona č. 350/1996 Z.z. uvádza, že rokovacím jazykom na schôdzach národnej rady a jej orgánov je štátny jazyk. Ak vystúpi na schôdzi cudzinec, kancelária zabezpečí tlmočníka. Ďalej čl. 6 ods. 2 ústavy uvádza, že používanie iných jazykov než štátneho jazyka v úradnom styku ustanoví zákon. Podľa navrhovateľa je medzi týmito dvomi ustanoveniami rozpor. Národná rada ako jediný ústavodarný a zákonodarný zbor v Slovenskej republike schválením § 31 rokovacieho poriadku uzákonila teda štátny jazyk ako jazyk rokovací len na schôdzach národnej rady a na schôdzach jej orgánov, nikde inde nie. V národnej rade sa však veľmi často ozývajú rôzne jazyky, bežne je tam maďarčina, nemčina, slovenčina. Toto ustanovenie sa vzťahuje len na rokovanie orgánov národnej rady. Vôbec tu nejde o bežný úradný styk, toho sa § 31 citovaného zákona nedotýka. Z tohto hľadiska považuje zástupca národnej rady za irelevantné aj tvrdenie, že používanie iného ako štátneho jazyka zostalo v tomto prípade neupravené.

Za dôležité považoval zástupca národnej rady uviesť, že ústavný súd nemá kompetenciu posudzovať súlad, resp. nesúlad jednotlivých zákonov, ale len súlad zákonov s ústavou. Zákonodarca v legislatívnom procese musí dbať na skutočnosť, aby zákony nestáli proti sebe, ale aby boli vo vzájomnom súlade. Preto aj národná rada pri konečnom normovaní § 31 musela vziať do úvahy aj existujúci zákon o štátnom jazyku č. 270/1995 Z.z.

Zástupca národnej rady ďalej poukázal na nález ústavného súdu sp.zn. PL. ÚS 8/96, ktorým sa rozhodlo, že len § 3 ods. 5 citovaného zákona nie je v súlade s ústavou. Viaceré argumenty, ktoré ústavný súd v tomto náleze uvádza, svedčia aj v prospech súladu § 31 rokovacieho poriadku s ústavou. Konštatovanie navrhovateľa, že po zrušení § 6 ods. 2 zákona č. 428/1990 Zb. o úradnom jazyku zákonom č. 270/1995 Z.z. o štátnom jazyku bol § 18 zákona č. 44/1989 Zb. o rokovacom poriadku jediným ustanovením, ktoré upravovalo právo používať jazyk národnostných menšín v úradnom styku, nepovažoval zástupca národnej rady za správne. Ani v tomto prípade nešlo o bežný úradný styk. Aj zákon SNR č. 44/1989 Zb. upravoval len rokovanie na schôdzach národnej rady a jej orgánov. Nešlo o bežný úradný styk. Súhlasil s navrhovateľom, že právo používať menšinové jazyky bolo

upravené skoro vo všetkých rokovacích poriadkoch parlamentov, ktoré prv pôsobili na našom území, pravda, ak berieme do úvahy len parlamenty po roku 1918. Po prvýkrát sa táto úprava objavila po roku 1920. Podľa názoru zástupcu národnej rady však treba vidieť aj politické príčiny a pozadie týchto úprav. V literatúre o tom sa dá dočítať. Po prvej svetovej vojne to bolo skôr gesto víťazov proti porazeným. Za existencie Slovenského štátu sa uplatnila zásada recipacity, po druhej svetovej vojne už platili princípy medzinárodných dohôrov, ale fakticky boli blokováné nanútenou autoritou komunistickej strany. Tak sa stalo, že používanie jazykov menšín v parlamentoch bolo de iure legalizované, ale de facto sa nepoužívalo.

K tvrdeniu navrhovateľa, že § 31 zákona č. 350/1996 Z.z. je v rozpore s čl. 12 ods. 1 s prvou vetou a s čl. 34 ods. 2 písm. b/ v spojení s čl. 12 ods. 1 druhou vetou ústavy, zástupca národnej rady uviedol citáciu uvedených článkov ústavy, pričom osobitne zdôraznil, že ustanovenie čl. 34 ods 2 písm. b/ ústavy zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo používať tento jazyk v úradnom styku.

V súlade s citovaným nálezom ústavného súdu zástupca národnej rady vyjadril presvedčenie, že používanie štátneho jazyka v orgánoch národnej rady nie je v žiadnom vzťahu a ani v žiadnej príčinnej súvislosti so základným právom príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín, ktoré je uvedené v čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy. Z tohto dôvodu nemožno, podľa názoru zástupcu národnej rady, posudzovať ani § 31 zákona č. 350/1996 Z.z. ako rozporný s čl. 12 ústavy. Jeho obsahom sa neporušujú základné práva a slobody uvedené v ústave. Prijaté riešenie v § 31 cit. zákona konečne vychádza z toho, že poslanci zvolení občanmi, ako ich zástupcovia, by mali vykonávať svoj mandát v duchu ústavného sľubu, ktorý skladali podľa čl. 75 ústavy. Na to, aby tento mandát mohli vykonávať bez prekážky priamej komunikácie na schôdzach národnej rady a jej orgánov, je nutná znalosť a používanie štátneho jazyka. Národná rada Slovenskej republiky nie je úrad. Ako najvyšší zastupiteľský orgán, ktorého základnou, nie však jedinou povinnosťou, je moc zákonodarná, využila aj v tomto prípade svoje kompetencie na úpravu rokovacieho jazyka v súlade so zákonom o štátnom jazyku.

Záverom zástupca národnej rady zdôraznil, že rozvoj štátnosti si nemožno predstaviť bez rozvoja oprávnených záujmov štátotvorného národa. Právo na úpravu uvedené v § 31 zákona č. 350/1996 Z.z. túto zásadu v plnom rozsahu rešpektuje.

K návrhu navrhovateľa, že ustanovenie § 92 zákona č. 350/1996 Z.z. je v rozpore s ustanoveniami čl. 1 a s čl. 2 ods. 2 ústavy, zástupca národnej rady uviedol presnú citáciu jednotlivých ustanovení. Ďalej uviedol, že podľa dikcie čl. 102 písm. n/ ústavy, čo uvádza aj navrhovateľ, nie je plynutie 15 dňovej lehoty na vrátenie zákona do národnej rady na opakované prerokovanie prezidentom republiky určené dňom doručenia, ale dňom schválenia. Národná rada si je vedomá tohto problému, vyplývajúceho z ústavy a vychádza z toho, že určenie lehôt na podpísanie schváleného zákona zrýchli jeho doručovanie tak predsedovi vlády, ako aj prezidentovi republiky. Lehoty určené v § 92 treba považovať za medzné. To sa týka najmä 7 dňovej lehoty danej predsedovi národnej rady. V tejto súvislosti zástupca národnej rady nesúhlasil s tvrdením navrhovateľa, že táto 15 dňová lehota, ktorá je uvedená v ústave, je daná čiste prezidentovi republiky. Táto lehota podľa jeho názoru má trochu iný charakter. Táto lehota len hovorí, že ak bude zákon vrátený do národnej rady, musí sa tak urobiť do 15 dní. Za tým treba vidieť niečo viac ako to, že prezident by mal mať tento zákon k dispozícii 15 dní. Pritom podľa tvrdenia zástupcu národnej rady netreba zabudnúť, že zákon predovšetkým treba prepísať na čisto. Nesúhlasil preto s tým, ak sa vychádza z doterajšej praxe, čo tvrdí navrhovateľ, že už po druhom čítaní možno zákon prepisovať na čisto. Nemožno. Tretie čítanie je na to, aby sa odstránili prípadné technické chyby, jazykové chyby, alebo iné chyby, ktoré sa vyskytnú v schválenom zákone, alebo ak bude podaný nový návrh, prostredníctvom 30 poslancov, tak prakticky sa rokuje o tomto podanom návrhu, až potom sa to dostane do čistopisov. Zákony, ktoré sa prerokovávajú v národnej rade, majú pomerne často viac ako 100 strán, 200, 300 strán. Z oblasti zdravotníctva dokonca 500 strán, rokovací poriadok aj viac. Vojenské zákony viac ako 100 strán, kódexy v každom prípade viac ako 100 strán. Toto nie je možné prepísať na čisto za 2 alebo 3 dni. Po prepísaní na čisto dochádza k overeniu čistopisov, či sa zhodujú so zápisom, teda s tým, čo bolo povedané na národnej rade, ďalej dochádza k autorizácii tohto zákona, a nakoniec ho podpisuje predseda národnej rady. Potom ho posielala na vládu a Kancelárii prezidenta Slovenskej republiky.

Zástupca národnej rady nesúhlasil ani s tým tvrdením navrhovateľa, že 4 dni, ktoré rokovací poriadok dáva k dispozícii predsedovi vlády sú len na podpis. Predseda vlády podľa čl. 87 ods. 4 ústavy má tak isto právo vrátiť zákon prostredníctvom prezidenta republiky. Teda nie je to len lehota daná mu na podpis. Aj on sa v rámci tejto lehoty rozhoduje, či prostredníctvom prezidenta vráti zákon na opakované prerokovanie do národnej rady, podobne ako prezident republiky.

Zástupca národnej rady akceptoval tvrdenie navrhovateľa, pokiaľ ide o spoluprácu medzi jednotlivými prvkami moci. Aj národná rada vychádza zo zásady vzájomnej spolupráce medzi zložkami moci. Z toho vyplýva aj záväzok spolupôsobiť pri výkone ústavných právomocí ktorejkoľvek z nich bez výslovného ústavného zakotvenia tohto spolupôsobenia. V tejto súvislosti však zdôraznil tú skutočnosť, že podľa zaužívanej praxe sa odborní pracovníci Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky pravidelne zúčastňujú rokovaní národnej rady, najmä pri prerokovaní návrhov zákonov. Taktiež uzákonenie troch čítaní, okrem precizovania legislatívneho procesu, umožňuje pracovníkom Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky oboznámiť sa s textom prerokovaných návrhov zákonov. Ďalej poukázal na vžitú prax, nie právnu zásadu, že prerokovaný zákon sa posiela do Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky ešte pred podpisom. Robí sa to len preto, aby bolo možné vopred sa oboznámiť s týmto zákonom prakticky už vtedy, keď sa očakávajú minimálne zmeny.

Zástupca národnej rady sa napokon vyjadril aj k tomu, čo povedal zástupca navrhovateľa na ústnom pojednávaní. K chybám v doručovaní uznal, že národná rada posiela zákon prezidentovi republiky neskoro. To ale nemá nič spoločné s právnou úpravou. Prezident republiky je oprávnený vytknúť tieto chyby národnej rady a žiadať nápravu. Nepôjde zrejme o bežný prípad, ale pôjde o individuálne prípady. Ďalej v žiadnom prípade národná rada nechce, aby prezident republiky rozhodoval podľa návrhov zákonov. To ani nemôže, ale tieto návrhy sú doručované do Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky práve preto, aby sa s tou podstatou zákona vopred pracovníci mohli oboznámiť. Čistopis v žiadnom prípade nemôže byť vyhotovený po druhom čítaní. Tretie čítanie, podľa rokovacieho poriadku je obyčajne na druhý deň po skončení druhého čítania a hlasuje sa o návrhoch zákonov, predtým sa musia pripomienky, ktoré padli na pôde národnej rady,

rozdať poslancom, tie tvoria prílohy k tomuto zákonu a až po tomto odhlasovaní sa môže vyhotovovať čistopis.

Na záver zástupca národnej rady z dôvodov, ktoré uviedol, opäť navrhol, aby ústavný súd návrhu prezidenta republiky v celom rozsahu nevyhovel.

IV.

Navrhovateľ žiadal, aby ústavný súd vyslovil, že ustanovenie § 92 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z.z. nie je v súlade s ustanoveniami čl. 1, čl. 2 ods. 2 a čl. 102 písm. n/ ústavy.

Zástupca národnej rady navrhol na verejnom ústnom pojednávaní, bez predošlého písomného stanoviska, aby ústavný súd tejto časti návrhu nevyhovel.

Východiskom pre závery ústavného súdu, ku ktorým dospel pri posudzovaní tejto časti návrhu, bolo predovšetkým ustanovenie článku 102 písm. n/ ústavy, podľa ktorého prezident republiky môže vrátiť národnej rade ústavné zákony a zákony s pripomienkami v lehote 15 dní po ich schválení.

Lehota 15 dní začína plynúť nasledujúci deň po schválení zákonov v národnej rade.

Plynutie lehoty a jej dodržanie je súčasťou ústavnosti postupu a platí nielen pre prezidenta republiky, ale aj pre národnú radu ako i útvary, ktoré len napomáhajú pri uplatnení práva prezidenta na vrátenie zákonov, vrátane ústavných, na ich opätovné prerokovanie.

Z právnej úpravy tejto lehoty vyplýva, že akákoľvek jej modifikácia je možná, a teda aj ústavná len vtedy, ak je uskutočnená samostatným ústavným zákonom, prípadne priamo zmenou ústavy.

Preto ani začiatok plynutia lehoty (čo je tiež modifikáciou lehoty) ustanovený ústavou nie je možné zmeniť iným ako ústavným zákonom. Za modifikáciu treba považovať aj každé priame alebo nepriame obmedzenie práva prezidenta republiky na vrátenie ústavných zákonov a zákonov, ktoré má vplyv na skrátenie lehoty, upravenej v ústave.

Podľa ustanovenia § 92 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z.z. "zákon podpisuje predseda národnej rady do siedmich dní po jeho schválení. Po podpísaní ho zašle predsedovi vlády a prezidentovi republiky na podpis tak, aby každému zostali štyri dni na ich rozhodnutie".

Ustanovenie § 92 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z.z. modifikuje ústavou upravenú lehotu prezidenta na vrátenie ústavných zákonov a zákonov (ďalej len "zákony") s pripomienkami tak, že:

a) na podpisovanie zákonov určuje poradie ústavných činiteľov, ktorí podľa čl. 87 ods. 2 ústavy zákony národnej rady podpisujú,

b) uprednostňuje predsedu národnej rady pred predsedom vlády aj pred prezidentom republiky,

c) viaže zaslanie zákona prezidentovi republiky na jeho podpísanie predsedom národnej rady (...po podpísaní ho zašle...) a nie výlučne na schválenie zákona v národnej rade,

d) skracuje lehotu na rozhodnutie prezidenta o tom, či zákon podpíše, alebo ho vráti s pripomienkami národnej rade. V skutočnosti môže byť táto lehota ešte kratšia ako v zákone č. 350/1996 Z.z. upravené štyri dni, pretože predsedovi národnej rady nič nebráni, aby zákon doručil prezidentovi republiky až po uplynutí lehoty, ktorú má na podpísanie zákona.

Takto upravená lehota a ďalšie predpoklady na jej využitie prezidentom republiky pri podpísaní zákona podstatne obmedzujú výkon ústavného práva prezidenta na vrátenie zákona s pripomienkami a jeho opätovné prerokovanie národnou radou. Toto podstatné obmedzenie má vplyv aj na samotné rozhodnutie prezidenta, či zákon vráti národnej rade alebo ho podpíše.

Spôsob časovej postupnosti podpisovania zákonov konkrétnymi ústavnými činiteľmi upravený v zákone č. 350/1996 Z.z. obmedzuje prezidentovi jeho ústavou upravenú účasť na zákonodarnom procese a možnosť pôsobenia naň.

Napokon tieto závery v uvedenom rozsahu akceptoval a uznal aj zástupca národnej rady, keď uviedol, že : "...som toho názoru, že tie 4 dni je naozaj krátka lehota, to súhlasím s navrhovateľom..."

Právny argument zástupcu navrhovateľa o princípe spolupráce medzi štátnymi orgánmi, o ktorom sa už vyslovil aj ústavný súd v uznesení z 11. júla 1996 pod sp. zn. I. ÚS 7/96, a ktorý akceptoval aj zástupca národnej rady na ústnom pojednávaní, nie je v týchto súvislostiach, podľa názoru ústavného súdu právne významný. Lehota 15 dní je totiž v zmysle ustanovenia čl. 102 písm. n/ ústavy určená výlučne len pre prezidenta republiky. Nie je obmedzená a podmienená povinnou spoluprácou s inými, do úvahy prichádzajúcimi ústavnými činiteľmi.

Podľa názoru ústavného súdu, ani jeden z ústavných činiteľov podpisujúcich zákony a uvedených v § 92 zákona č. 350/1996 Z.z. nemôže pri podpisovaní zákona postupovať tak, aby inému ústavnému činiteľovi bránil alebo sťažoval výkon jeho ústavného práva podpísať zákon a v prípade prezidenta aj vrátiť zákon s pripomienkami na opätovné prerokovanie národnej rade. Zákonná úprava, ktorá umožňuje skracovanie lehoty na výkon tohto ústavného práva prezidenta republiky, spôsobu a časovej postupnosti podpisovania zákonov, nie je v súlade s ústavou.

Z týchto podstatných dôvodov ústavný súd vyhovel tejto časti návrhu na vyslovenie nesúlady ustanovenia § 92 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z.z. s ustanovením článku 1, článku 2 ods.2 a článku 102 písm. n/ ústavy.

V.

Navrhovateľ žiadal vyslovenie nesúlady ustanovenia § 31 v spojení s ustanovením § 151 zákona č. 350/1996 Z.z. s ustanoveniami čl. 6 ods. 2, čl. 12 ods. 1 prvej vety a čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy, v spojení s ustanovením čl. 12 ods. 1 druhej vety ústavy.

Odporca navrhol tejto časti návrhu nevyhovieť z dôvodov, ktoré predniesol na ústnom verejnom pojednávaní.

Navrhovateľ poukázal na to, že všetky predchádzajúce právne úpravy rokovacích poriadkov parlamentu od roku 1920 obsahovali ustanovenia o používaní jazyka príslušníkov národnostných menšín na jeho rokovaníach vrátane naposledy zrušeného zákona č. 44/1989 Zb. o rokovacom poriadku Slovenskej národnej rady v znení neskorších predpisov. Táto

skutočnosť, ktorá poukazuje na historické súvislosti, môže mať podporný význam pre posúdenie veci, ale nie je podľa názoru ústavného súdu právne relevantná.

V prvom rade treba uviesť, že tieto rokovacie poriadky platili v úplne iných ústavných pomeroch.

Po roku 1920 išlo o obdobie, ktoré bolo špecifické vznikom nových štátnych útvarov, v rámci ktorých sa ústavne neujasnili a ani nemohli ozrejmiť vzťahy medzi jednotlivými národmi a národnosťami. To malo priamy dosah aj na otázky používania štátnych jazykov, jazyka menšín v úradnom styku a podobne.

Ústavné pomery po roku 1948 v danej oblasti zase nadväzovali na princípy internacionalizmu, ktoré riešili aj otázky, ktoré sú predmetom tohto konania, umelo, v prospech národnostných menšín, prípadne s akcentom na umelo traktovanú súdržnosť a homogénnosť.

Základným východiskom úvah ústavného súdu k tejto časti argumentácie navrhovateľa bola skutočnosť, že každý parlament, nielen parlament (národná rada) Slovenskej republiky, je orgánom vyjadrujúcim suverenitu ľudu, ktorý mu v tejto súvislosti zveril aj právomoc, aby všeobecne záväzným právnym predpisom (ústavným zákonom alebo zákonom) upravoval spoločenské vzťahy tak, aby boli v súlade s princípmi ústavnosti. Inými slovami, ústavné a iné zákony musia byť v súlade s procesnými a hmotnoprávnymi ustanoveniami ústavy a s ustanoveniami tých medzinárodných zmlúv, ktoré majú v zmysle ustanovenia čl. 11 ústavy prednosť pred zákonom. Žiadna medzinárodná zmluva či dohovor neustanovujú povinnosť rovnocenného postavenia všetkých jazykov používaných v tom ktorom štáte. Niet tu ani záväzku, aby v štáte bol určený len jeden (alebo viacero) z jazykov ako oficiálny (štátny) jazyk. Medzinárodné dohovory však odporúčajú, aby v štátoch, kde žijú národnostné menšiny, boli prijaté **primerané opatrenia** umožňujúce používanie jazyka národnostných menšín a etnických skupín **za podmienok ustanovených vnútroštátnou normou**, ktorá sa však neprieči princípu rovnosti a princípu zákazu diskriminácie príslušníkov tvoriacich označené komunity.

Navrhovateľ ďalej uviedol, že právo používať jazyk národnostných menšín na rokovaní parlamentu, vrátane Národnej rady Slovenskej republiky, sa dlhodobo považovalo za dôležitú súčasť práv národnostných menšín. Vyjadrovalo rovnoprávne postavenie

občanov, ktorí sú príslušníkmi menšín s inými občanmi, v zmysle čl. 12 ods. 1 prvej vety ústavy. Opustenie tohto princípu rovnosti je preto podľa navrhovateľa v rozpore s cit. ustanovením čl. 12 ods. 1 prvej vety ústavy.

Princíp rovnosti a slobody ľudí v dôstojnosti i právach upravený v ustanovení čl. 12 ods. 1 prvej vety ústavy upravuje vo svojej podstate prirodzenoprávny zdroj práv a slobôd, ktoré sa nadobúdajú narodením a nie sú priznané (darované) štátom. V tejto súvislosti ústava teda len konštatuje neodňateľnosť, nescudziteľnosť, nepremlčateľnosť a nezrušiteľnosť týchto práv (čl. 12 ods. 1 druhá veta ústavy).

Treba pritom rozlišovať medzi všeobecnými ustanoveniami o rovnosti ľudí a osobitnými ustanoveniami, ktoré ich rovnosť zaručujú v určitých oblastiach alebo situáciách.

Návrh prezidenta namietal narušenie princípu rovnosti ľudí v používaní menšinových jazykov v úradnom styku. Ústavný súd poukazuje na to, že ústava ani iné právne predpisy Slovenskej republiky neupravujú všeobecnú rovnosť jazykov v úradnom styku. Všeobecný princíp rovnosti vyjadruje rovnosť všetkých ľudí v dôstojnosti a právach bez ohľadu na akékoľvek národnostné väčšiny, či menšiny alebo etnické skupiny žijúce na území Slovenskej republiky. Z jazykových práv medzi takéto (ľudské) práva patriace každému človeku, i príslušníkovi národnostnej menšiny a etnickej skupiny, patrí právo osvojiť si (naučiť sa) materinský, ale i štátny jazyk (čl. 34 ods. 1 a uvodzovacia veta jeho druhého odseku ústavy).

Právo príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín používať ich jazyk v úradnom styku je osobitným právom (výrazom pozitívnej diskriminácie zo strany štátu). Režim takéhoto osobitného postavenia príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín (ďalej len "národnostná menšina") zahŕňa poskytovanie práv, ktoré patria výlučne členom národnostnej menšiny z dôvodu ich príslušnosti k nej a ktoré vyvažujú znevýhodnenie vyplývajúce z toho, že nepatria k národnostne väčšinovej populácii štátu. Úprava týchto práv je vždy spojená s požiadavkou primeranosti a dosiahnutia rovnosti medzi ľuďmi toho ktorého štátu. V tomto prípade sa osobitné opatrenia v prospech národnostných menšín nepovažujú za prejav diskriminácie voči ostatnému obyvateľstvu.

Právnu úpravu rozsahu a miery jazykových (ale aj iných) práv príslušníkov národnostných menšín treba preto upraviť tak, aby nedochádzalo k neodôvodnenému rozlišovaniu a nepriaznivému zaobchádzaniu s ostatnými obyvateľmi štátu. Rovnosť v právach v zmysle ustanovenia čl. 12 ods. 1 prvej vety ústavy nemožno chápať ako absolútnu rovnosť, ale iba ako odstránenie neodôvodnených rozdielov medzi ľuďmi, pričom sa ich rovnosť v právach ako univerzálny princíp zachováva.

Z uvedeného vyplýva, že právo príslušníkov národnostných menšín na používanie ich jazyka v úradnom styku má inú povahu, ako tie ľudské práva, ktorých prirodzenoprávna povaha vyplýva z článku 12 ods. 1 ústavy. Preto nebolo možné vyhovieť ani návrhu na vyslovenie nesúladu z dôvodu, ktorý navrhovateľ uvádza v bode 4. svojho návrhu.

K námietke navrhovateľa, že právo príslušníkov národnostnej menšiny používať materinský jazyk v úradnom styku je dané okrem iného aj povahou orgánu, v ktorom sú národnostné menšiny zastúpené, pričom takýmto orgánom je aj národná rada, treba uviesť nasledovné:

Národná rada ako jediný ústavodarný a zákonodarný orgán Slovenskej republiky (čl. 72 ústavy) má 150 poslancov (čl. 73 ods. 1). **Poslanci sú zástupcovia občanov** (čl. 73 ods. 2 prvá veta ústavy).

Rokovanie v pléne národnej rady a v jej výboroch podľa zákona č. 350/1996 Z.z. je určitým **druhom ústavného procesu**. Národná rada a jej výbory používajú rokovací poriadok - zákon č. 350/1996 Z.z. - ako procesný predpis.

Táto ústavná situácia pokiaľ ide o procedurálne otázky je rovnaká so situáciou iného štátneho orgánu, napríklad občianskoprávneho alebo trestného senátu (kolégia) všeobecného súdu, ktoré postupujú (rokujú, konajú) podľa ustanovení Občianskeho súdneho poriadku a Trestného poriadku v štátnom jazyku. Tieto procesné kódexy sú teda tej istej právnej povahy ako rokovací poriadok národnej rady.

Národná rada musí podľa ustanovenia § 31 prvej vety zákona č. 350/1996 Z.z. rokovať v štátnom jazyku. To platí pre plénum i výbory. Tu sa žiada uviesť a zdôrazniť, že niet zákonnej úpravy pojmu rokovací jazyk, pretože rokovacím jazykom každého štátneho orgánu pri jeho procesných postupoch (pri jeho rokovaní) je **vždy štátny jazyk**. Ide teda o

jazyk, ktorý sa používa vo vnútri štátneho orgánu, pri jeho rokovaní, na rokovaní jeho orgánov, v komunikácii medzi jeho organizačnými útvarmi, osobami, ktoré v mene štátneho orgánu konajú alebo v jeho mene vystupujú.

V takomto chápaní používania štátneho jazyka ako rokovacieho jazyka nemôže ísť ani o úradný styk. Štátny orgán sa nemôže stýkať sám so sebou. Za úradný styk preto nepovažujeme komunikovanie (styk) medzi jednotlivými poslancami ako personálnym substrátom národnej rady, ako je to napríklad aj pri komunikovaní (styku) medzi sudcami zasadajúcimi v tom istom súdnom senáte, kolégiu, pléne a podobne.

Ústavný súd z týchto právne významných dôvodov konštatoval, že ustanovenie § 31 prvej vety zákona č. 350/1996 Z.z., ktorá upravuje v procesnom postupe národnej rady (pléna a výborov) používať štátny jazyk je v súlade s ústavou.

V tejto spojitosti sa ústavný súd venoval aj otázke zachovania rovnosti práv ľudí upravenej v čl. 12 ods. 1 prvej vete ústavy. Rovnosť pri procesnom postupe národnej rady sa vzťahuje len na iné subjekty, než samotnú národnú radu, jej plénum a výbory zložené z poslancov. Len iné subjekty, teda občania, či cudzinci by mohli namietat', že sa vyžadovaním používania štátneho jazyka ako jazyka ich komunikácie s národnou radou porušuje všeobecne uznávaný a zabezpečovaný princíp rovnosti ľudí v právach podľa čl. 12 ods. 1 prvej vety ústavy.

Princíp takto chápanej rovnosti ľudí v právach sa však nemôže v žiadnom prípade vzťahovať na poslancov národnej rady. Poslanci totiž národnú radu vytvárajú ako kolektívny orgán a problematika rovnosti medzi nimi pojmovovo nemôže vznikat'. Potvrdzujú to aj články 72 a 73 ods. 1 ústavy.

Podľa ustanovenia § 31 zákona č. 350/1996 Z.z. sú všetci poslanci povinní používať pri rokovaní národnej rady (pléna a výborov) štátny jazyk ako rokovací jazyk, čo je jedným z prejavov ústavného princípu ich rovného postavenia vo vnútri tohto kolektívneho orgánu. Tento prejav úzko súvisí s postavením národnej rady ako nositeľky štátnej moci odvodennej od suverenity občanov Slovenskej republiky. Z tohto dôvodu je oprávnená ustanoviť štátny jazyk ako rokovací jazyk pre všetkých jej poslancov.

Na tomto závere nemení nič ani skutočnosť, že pri rokovaní národnej rady (pléna alebo jej výborov) sa môže stať, že účastníkom rokovania (nečlenom pléna ani výboru národnej rady) sa stane extraneus, t.j. tretia osoba. U tejto osoby už prichádza do úvahy zabezpečenie práva používať jej materinský jazyk, ktorý však takisto nie je rokovacím jazykom.

S ohľadom na uvedené ústavný súd konštatoval, že rokovanie orgánov národnej rady nemožno považovať za úradný styk v zmysle ustanovení čl. 6 ods. 2 a čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy, pretože takému úradnému styku chýba - pri rokovaní národnej rady a jej orgánov - druhý subjekt tohto styku - občan. Občan totiž nemôže byť aktívnym činiteľom rokovania národnej rady bez toho, aby nebol poslancom národnej rady. Ak je občan súčasne poslancom národnej rady, je teda ústavným činiteľom, odlišným od občana a od jeho ústavou zabezpečených práv podľa čl. 6 ods. 2 a čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy. To napokon potvrdzuje aj čl. 73 ods. 2 prvá veta ústavy, kde sa ustanovuje, že **poslanci sú zástupcovia občanov.**

Napokon, tento záver sa prijal aj v obdobnej procesnej situácii, v ktorej sa dožadoval postavenia fyzickej osoby prezident republiky. Ústavný súd v rozhodnutí sp.zn. I. ÚS 29/97 konštatoval, že **"... prezidenta (ale ani ďalších ústavných činiteľov Slovenskej republiky) pri výkone ich ústavných právomocí nemožno považovať za fyzické osoby oprávnené namietat' ich prípadné porušenie práv podnetom na začatie konania pred ústavným súdom.**

Podobne ako pri výkone iných právomocí zverených im ústavou, aj v prípade vyhlásenia referenda podľa čl. 95 ústavy, je táto právomoc výlučne spojená s postavením prezidenta republiky ako ústavného činiteľa (štátneho orgánu). S ohľadom na podstatu podnetu na začatie konania pred ústavným súdom (čl. 130 ods. 3 ústavy) **nemožno zamieňať výkon ústavných právomocí ústavných činiteľov (štátnych orgánov), vrátane prezidenta republiky ako hlavy štátu, s právami viažucimi sa ku ktorejkoľvek fyzickej alebo právnickej osobe".**

Ústavný súd vychádzajúc z uvedených dôvodov dospel k záveru, že právo príslušníkov národnostných menšín na používanie ich jazyka (materinského) v úradnom

styku má inú povahu než právo používať výlučne štátny jazyk pri rokovaní národnej rady, jej orgánov (tzv. rokovací jazyk).

Z ustanovenia čl. 12 ods. 1 prvej vety ústavy nemožno totiž vo vzťahu ku skúmanej problematike vyvodiť záver, že ústava upravuje absolútnu rovnosť používania štátneho jazyka a jazykov národnostných menšín, a to ani v úradnom styku, nieto pri rokovaní štátnych orgánov. Ak teda ustanovenie § 31 zákona č. 350/1996 Z.z. neupravuje používanie jazyka národnostných menšín pri rokovaní národnej rady (jej orgánov), teda jeho použitie ako rokovacieho jazyka na rokovaní národnej rady neumožňuje, neznamená to, podľa právneho názoru ústavného súdu, porušenie princípu rovnosti poslancov pri rokovaní národnej rady.

Navrhovateľ ďalej namietal nesúlad ustanovenia § 31 v spojení s ustanovením § 151 zákona č. 350/1996 Z.z. s ustanovením čl. 34 ods. 2 písm. b/ v spojení s ustanovením čl. 12 ods. 1 druhou vetou ústavy.

Posúdením znenia ustanovenia čl. 34 ods. 2 písm.b/ ústavy v spojení s ustanovením čl. 12 ods. 1 druhou vetou ústavy, vo vzťahu k namietanému nesúladu ustanovenia § 151 citovaného zákona, dospel ústavný súd k záveru, že občania tvoriaci národnostné menšiny majú podľa ústavy okrem iného aj základné právo na osvojenie si štátneho jazyka (čl. 34 ods. 2 uvodzovacia veta). Namietané ustanovenie § 31 v spojení s § 151 zákona č. 350/1996 Z.z. sa tohto ústavného práva občanov patriacich k národnostným menšinám nedotýkajú.

Z porovnania citovaných ustanovení je zrejmé, že občanom tvoriacim národnostné menšiny ústava zaručuje právo používať ich jazyk v úradnom styku, **a to za podmienok ustanovených zákonom**. Za takýto zákon však nemožno považovať Zákon o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky, pretože ten nesmeruje k uplatneniu práv upravených v ustanovení čl. 34 ods. 2 písm. b/ ústavy, ale predmetom jeho úpravy je ustanovenie pravidiel rokovania a činnosti národnej rady a jej výborov (§ 1 zákona č. 350/1996 Z.z.).

Z uvedených dôvodov ústavný súd návrhu prezidenta republiky na vyslovenie nesúladu ustanovenia § 31 v spojení s ustanovením § 151 zákona č. 350/1996 Z.z. s ustanoveniami čl. 6 ods. 2, čl. 12 ods. 1 prvá veta a s čl. 34 ods. 2 písm. b/ v spojení s ustanovením čl. 12 ods. 1 druhá veta ústavy, nevyhoviel.

Dňom vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky ustanovenie § 92 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z.z. stráca účinnosť. Ak Národná rada Slovenskej republiky neuvedie toto ustanovenie citovaného zákona do súladu s Ústavou Slovenskej republiky, ustanovenie § 92 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z.z. stráca po šiestich mesiacoch od vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky platnosť (čl. 132 ods. 1 ústavy).

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

Nález vyhlásený v Košiciach 4. marca 1998.

JUDr. Milan Č i ě

Za správnosť vyhotovenia:

predseda pléna Ústavného súdu

Helena Synová

Slovenskej republiky